

Toros Sarian: Kürt Aydınları ve Ermeni Soykırımı

Posted on 21/11/2015

Ermenilere karşı işlenen soykırım üzerine açık ve derinlemesine tartışmalar Türkiye’de eskiden olduğu gibi engellenmemekte artık. Geçtiğimiz birkaç yılda konuyla ilgili sayısız makale ve kitap yayınlandı; bunların arasında Türk resmi tarihyazımında egemen görüş açısını yansıtmayan birçok eser vardır. Nisan 2011’de, Prof. Halil Berktaş soykırımın yıldönümü vesilesiyle Hamburg’da bir konuşma yaptı ve önde gelen Türk bilim insanlarının Ermenilere karşı işlenen suçu Birleşmiş Milletler Sözleşmesine göre soykırım saydıklarını belirtti laf arasında. Ama, pek çoğu, galiba aşırı milliyetçilerin tepkilerinden korktukları ya da sadece devletin eğitim kurumlarındaki işlerini kaybedebilecekleri kaygısıyla henüz açıkça dile getiremiyor. Çoğu bilim insanı ve aydınının soykırım gerçeğinin artık inkar edilemeyeceği şeklindeki görüşü giderek itibar kazanmış da olsa, Türkiye halkı açısından durum oldukça farklı. Devletin inkar politikası egemenliğini ve kamuoyunu biçimlendirmeyi hâlâ sürdürüyor. Dolayısıyla kimse gerçekten açık ve kısıtlamasız bir tartışmadan söz edemez henüz.

Türkiye halkının tersine, Kürtler soykırım konusuyla hesaplaşmaya hazır görünüyorlar. Onlar arasında resmi tarih tezleri oldukça yaygın biçimde reddedilmekte. Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana Kürtlerin temel ulusal ve kültürel hakları inkar edilmekteydi ve 1937-38’de Dersim’de bir başka soykırımın kurbanı olmuşlardı. Geçtiğimiz otuz yıl içinde binlerce Kürt köyü yakılmış, milyonlarca Kürt yurtlarından zorla göçürtülmüşlerdir. Türk askeri ve devlet kontrolündeki paramiliter birliklerce öldürülmüş sivil Kürtlerin sayısı muhtemelen hiç bir zaman belirlenemeyecektir. Köyü yakıldığından dolayı bir batı Anadolu kentinin yoksul bir mahallesinde yaşayan ya da halkının ulusal ve kültürel hakları için mücadele ettiğinden dolayı yıllarını cezaevinde geçiren bir Kürt, Türk milliyetçiliğinden

yeterince çektiği için soykırım yıllarında Ermenilerin başlarına ne geldiğini çok daha kolaylıkla anlayabilir.

Kürtler ve Ermeni Soykırımının Kabulü

Eğer Türkiye'nin inkar politikası ve soykırım etrafında ördüğü sessizlik duvarı giderek yıkılmaya başladıysa, bu, sadece uluslararası düzeyde tanıma çabalarının ya da Diaspora Ermenilerinin kampanyaları sayesinde olmamıştır. Ne de, ne yazık ki hâlâ çok zayıf olan Türk sivil toplumundan dolayıdır. Türkiye'de soykırım konusunda bir tartışmanın ortaya çıkması daha çok Kürt ulusal hareketinin direnciyle bağlantılıdır. Soykırım konusuyla, Kürt sorunuyla ve diğer tabu temalarla yüzleşme ihtiyacı artık kaçınılmaz olmuştur. Nisan 1997'de, sürgündeki Kürt parlamentosu Ermenilere ve Süryani/Asurilere karşı işlenen soykırımı tanımış ve aynı zamanda, Hamidiye alaylarında yer alan Kürtlerin o suçta Türk hükümetinin işbirlikçileri olduklarını beyan etmişti.[1]

PKK (Kürdistan İşçi Partisi)'nin cezaevindeki lideri Abdullah Öcalan, 10 Nisan 1998'de Ermenistan başkanlık seçimindeki zaferinden dolayı Robert Kocharian'a bir kutlama mesajı çekmiş ve soykırım konusunu dile getirmişti. Belçika Senatosunun Türk Hükümetini Ermeni soykırımını tanımaya çağırma kararını da alkışlamıştı. Ayrıca, suçun arkaplanının kapsamlı bir biçimde ele alınıp tahlil edilmesine de ihtiyaç olduğunu vurgulamıştı.

1982'nin başlarında PKK Parti Gazetesi Ermeni soykırımını anmış ve bundan Jön Türk rejimini sorumlu tutmuştu: "Halkların imparatorluktan kopmaya çalıştığı bir dönemde ortaya çıkan bujuva milliyetçi hareketin programının temelini, imparatorluğun 'Birlik ve Bölünmezlik' korumak oluşturur. İmparatorluğun 'birlik ve bütünlüğü' korumak demek, baskı altında tutulan halkların en demokratik hakkı olan 'Kendi Kaderlerini Tayin Hakkına' karşı olmak demektir. Hıristiyan ve müslüman çeşitli halkların, kendi kaderlerini özgürce tayin etmek için harekete geçtikleri, ayaklandıkları, direndikleri bir dönemde, halkların bu

direnmesini kendilerinin iktidar olması için bir basamak olarak kullanan Jön Türkler, iktidara geçtikten hemen sonra halklar üzerinde eskisinden katbe kat daha fazla bir baskı rejimi kurmuşlar, her tarafa ordular göndererek halkların bu en doğal hakları olan direnme mücadelelerini zorla bastırmaya çalışmışlar, hatta Ermeni tehcirinde görüldüğü gibi en vahşi soykırımları uygulamaktan çekinmemişlerdir.”[2] Birinci Dünya Savaşı sırasında, Jön Türk rejimi “yüzbinlerce Kürd’ü ,mecburi iskana’ tabi tutarken - bunların çoğu Toroslar’da öldü - bir milyonu aşkın Ermeni’yi katlederek soykırıma uğrattılar” diye yazmıştı parti yayın organı.[3]

Soykırımı başka Kürt örgütleri de tanımıştır. “Kongremiz 1915 Büyük Ermeni soykırımını insanlık tarihinin kara lekelerinden biri olarak mahkum eder. <şbirlikçi Kürt Feodallerinin de Osmanlı-Türk sömürgeciliğine suç ortaklığı yaptığı bu kanlı eylemin, Ermeni halkına karşı işlenmiş tarihsel bir haksızlık olduğunu kabul eder.” diye yazıyordu PRK/Rizgari (Kürdistan Özgürlük Partisi) parti konferansının bir kararında. Ayrıca, soykırımdan sağ kurtulanların torunları eski yerleşim yurtlarına dönme hakkına sahip oldukları da dile getiriliyordu aynı kararda.[4] “Ermeni ulusunun uğradığı tarihsel haksızlığı da telafi etmek üzere Kürdistan’da bir dizi önlem geliştirilecektir, a) Kürdistan’da yaşayan Ermeni halkı için Ermenice eğitim ve öğretim yapan okullar, yayın olanaklar ve Ermeni kilisesinin örgütlenmesi de dahil Kültürel Özerklik hakları, b) 1915 sürgünü ve soykırımı sırasında göçettirelen Ermeni ailelerinin ülkelerine dönebilmelerine hakkı ve olanakları sağlanarak, yerleşim alanları verilecektir.”

Kürt yayınları yıldönümlerinde soykırımı konu edinmiştir düzenli olarak. Kürtçe “Zel Yayınları” 1994 yılında İstanbul’da M. Kalman’ın “Batı Ermenistan, Kürt İlişkileri ve Soykırım” başlıklı eserini yayınladı. Bir Kürt yazarın, alışlageldiği gibi Kuzey Kürdistan’dan değil de Batı Ermenistan’dan söz etmesi dikkate değerdir. Bir başka dikkate değer eser de, Recep Maraşlı tarafından 2008 yılında “Ermeni Ulusal Demokratik Hareketi ve 1915 Soykırımı” adıyla yayınlanan kitabıdır.[5]

Cinayetler Yüksek Makamlardan Gelen Emirlerle mi İşlendi?

Kürtler Kürt-Ermeni ilişkilerini ve Ermeni Soykırımını ele almaya hazır görünüyorlar; ancak konu Kürtlerin soykırım sürecinde oynadıkları role dayanınca, Kürt aydınları arasındaki görüş farklılıkları açığa çıkıyor. Sol-liberal “Taraf” gazetesi yazarı, Mardinli Orhan Miroğlu, soykırımın 2011 yıldönümünde “1915, İnkâr ve Kürtler” başlıklı bir makale yazdı.[6] Makalede, Hamidiye Alaylarının kuruluş nedenlerini ele aldı ve bu alayların 1894-1896 Ermeni katliamlarına dahilinden söz etti. Miroğlu burada Kürtlerin rolünün yanı sıra Ermenilere ve Süryani/Asurilere yönelik soykırımdan söz ediyor: “1915’te Kürtler Ermeni ve Süryani katliamında önemli rol oynadılar. Bu rolün öyle sıradan bir tetikçilik rolü olmadığı açıktır. Hele Süryani’lerin Turabdin bölgesinde yok olmaları tamamen yerel otoritelerle, Kürt ve Arap aşiretleri arasındaki işbirliği sonucunda gerçekleşti. İttihatçıların, Süryaniler için özel bir planları bile yoktu.” Miroğlu, Kürtlerin işbirlikçiliklerini inkâr ettiklerinden dolayı Kürt aydınlarının konumlarını eleştiriyor: “Suça ortaklığı kabullenmek söz konusu olduğunda, Kürt aydınlarının iyi bir sınav verdiği söylenemez. Aydınlarımız, aşiretlerin katliamlarda oynadıkları rolü tamamen İttihatçıların kışkırtıcılığına bağladılar.” Buna itiraz ediyor Miroğlu: “Kürtlerin eliyle gerçekleşen katliamlar, emirlere uymak gibi basit bir gerekçeyle açıklanamaz. Onlar İttihatçıların propagandalarına gerçekten inandılar veya inanmak işlerine geldi.” Miroğlu, Kürtlerin uzun bir süredir soykırım konusunu geçiştirmelerini eleştiriyor: “Dolayısıyla Kürt aydını, ve siyasetçisi, yakın zamana kadar, 1915 söz konusu olduğunda, Kürdistan’da yaşayan Ermenilerin ve Süryanilerin kitleler halinde yok edilmeleri gerçeğiyle yüzleşmek yerine, ‘Kurtarılan Ermenilere ve Süryanilere’ dair hikayelere sığınmayı tercih etti.”

Sürgünde yaşayan Kürt gazeteci ve yazar Ahmet Kahraman, Avrupa’da yayınlanan “Yeni Özgür Politika” gazetesinde adını vermeden Miroğlu’nun eleştirisine cevap verdi: “Oysa Soykırım, TC kurucularının da yer aldığı İttihat ve Terakki iktidarının projesiydi. Bu projede Ermeni katli “vacip”, malı, mülkü ganimetti. Kararda Kürtlerin bir ilgisi, dahli yok ama, uygulamada, “koruculuk” sisteminin başka şekli olan Hamidiye Alaylarının[7] doğrudur.”

Miroğlu, makalesinde o zamanın Kürtlerinin ve Kürt aşiret reislerinin soykırımdan sorumlu olduklarını ileri sürmemiş olsa da, Ahmet Kahraman, Miroğlu'nu bu demekle suçluyor ve Kürtleri suçlamasından dolayı onu kınıyor. "Kürtleri sorumlu tutmak, entrikacı akla uygun, ama gerçeğe ters, Kürtlere iftiradır. İftira ile katillerin paklanması mümkün değildir." [8] Türk ceza yasasında meşum 301. madde yer almakta: 'Ermenilere karşı soykırım işlendiğinden söz edenler "Türklüğü aşağılamak"la suçlanırlar.' Bu nedenle Orhan Pamuk ya da Elif şafak gibi Türk aydınları sanık sandalyesine oturtulmuşlar ve Hrant Dink de aynı nedenle Ocak 2007'de öldürülmüştü. Eğer Orhan Miroğlu Kürtlere leke çalmaktan suçlanacaksa, bu durum resmi Türk tarihini eleştirenlere karşı Türk devletinin başvurduğu yöntemi hatırlatmaktadır.

Ermeni Soykırımı geçen yıllar boyunca tarihçilerin ciddi ilgisini çekmiş bir konudur ve devlet arşivlerindeki pek çok belge yayınlanmıştır. Ermeni bilimcileri ya da aydınları 1894-96 katliamlarından ya da 1915 soykırımından Kürtlerin sorumlu olduklarını iddia etmemişlerdir. Prof. Vahakn N. Dadrian genel anlamda en tanınmış Ermeni tarihçisi olarak bilinir. Kendisi son 50 yıldır soykırım tarihini araştırmaktadır. 1995 yılında yayınlanan "The History of the Armenian Genocide" [9] adlı kitabı konuya ilişkin önemli bir eserdir. Onda da Kürtlerin rolüne dair ne bir bölüm ne de altbölüm yer almaktadır. Kürtler tüm kitapta sadece 14 kez geçiyorlar.

Soykırımla ilgili tartışmalarda, hiç kimse - hatta Türk resmi tarihçileri bile - Ermeni ve Süryani/Asuri soykırımlarından dolayı Kürtlere sorumluluk yklemiyor. Kürt Hamidiye Alaylarının 1894-96 katliamlarındaki rolü bilinen bir şeydir. Kürtlerin, İttihatçı rejim tarafından planlanıp uygulanan suçta rol almış olmaları da bilinmekte ve yadsınmamaktadır.

Aydınlar

Aydınlar ve araştırmacılar tarihin incelenmesi ve değerlendirilmesinde önemli bir rol

oyunlar. Resmi tarihe yönelik eleştiriler, soykırımı yol açan gerçek siyasî, sosyal ve ekonomik şartların da açıklanmasını beraberinde getirmelidir. Ancak “değerlendirmeye değer” Kürt yazarlarının Ermeniler ve soykırım hakkında yazdıkları devletin “Türk Tarih Kurumu”nun bakış açısına kısmen de olsa benzemektedir. Birkaç istisna dışında, yazdıkları, özellikle Ermenilerin ve Süryani/Asurilerin tarihleri açısından yüzeyselliği ve bilgi eksikliğini yansıtmaktadır. Çoğu yazar, literatürü, özellikle de günümüzün önemli belgelerini bilmiyor görünmekte. Yine, Kürtlerin 1915-1916 soykırımında oynadıkları rolün eleştirel bir değerlendirmesini yapmaya soyunanların kendi halkını aşağılamakla suçlandıkları da görülüyor. Bu şekilde, gerçekten eleştirel ve derinlemesine bir tartışmaya sınırlar getirilmeye çalışılıyor.

Ermeniler Revandüz’de 5000 Kürt’ü öldürdüler mi?

Özellikle Türkiye’nin doğrusunda yaşayan Aleviler arasında, tarihsel ve kültürel anlamda ilişkili oldukları Ermeniler ve soykırımın tarihçesine artan bir ilgi göze çarpılmaktadır. “Kızılbaş” dergisinin pek çok sayısında Ermeni Soykırımı üzerine makaleler yer almıştır. Onlardan biri de Naci Kutlay’ın soykırım ve Ermeni-Kürt ilişkileri konularına özel bir önem atfeden yazısıdır.

Kutlay şöyle yazıyor: “Yer yer, cezaevlerindeki Kürtleri, Ermenileri öldürsünler diye serbest bıraktılar. Ne var ki, Rusya ordularının Kürdistan’ı işgali sırasında, Ermeni fedayileri ve örgütleri de aynı tür katliamlarla yanıt verdiler. Mayıs 1916’da Revandüz’de[10] bazı kaynaklara göre beş bin Kürt öldürüldü. Bu açıkça bir öç almaydı.” Kutlay, bunu, bu çok ciddi bir suçlamaya kaynak olarak göstermenin gereği olmadığını düşünüyor.

Herhangi bir bilimsel araştırmaya atıfta bulunulmamasına rağmen Kutlay, tanınmış tarihçi Dr. Kemal Mazhar Ahmed’in[11] Bağdat’taki Kürt Akademisi tarafından 1975’de yayınlanan bir yazısından yararlanmış görülüyor. “1916 Mayıs’i başlarında General Çiornezbev’in

komutasında Rus kuvvetleri, Revanduz'a girerken dört Ermeni fedayi grubu da beraberindeydi. 13 Mayıs günü sehri aldılar. Ermeni fedayileri intikam almak istiyorlardı ve bu nedenle çok kan akıttılar. Birçok kaynağa göre bu katliam sonunda, kadın, erkek, çocuk yaklaşık 5000 Kürt öldürüldü. Çoğu kurşunla değil, Revandüz vadisine fırlatılarak öldürüldü" diye yazılı Ahmed'in yazısında. Bir dipnottaysa, zamanın İngiliz subayı K. Mason'ın bir kitabına yer veriyor. Kitap, Türk-Irak sınır sorunu ve Milletler Ligi'nin rolünü ele alıyordu. Dipnotunda bizzat K. M. Ahmed'in Revandüz'de 5000 Kürt'ün öldürülmüş olduğuna kuşkulu yaklaştığını vurgulaması önemlidir: "Bu rakam abartılmışıya benziyor. Ne M. H. Zeki - ki savaşın yolaçtığı zarar ve ziyandan bahseder - ne de Hüseyin H. Mukriyani - ki kendisi I Savaş'tan sonra Revandüz'da yaşamış ve bu konuda yazmış - böyle bir rakam vermiştir. Halk arasında, çok sayıda Kürt kadınının, namusunu kurtarmak amacıyla kendilerini vadiye fırtattıkları anlatılır." Dolayısıyla, sadece 5000 Kürt'ün öldürülmesi değil, Revandüz'de kitlesel bir cinayetin yaşanıp yaşanmadığı da sorgulanabilir bir konudur. Naci Kutlay, ya K. M. Ahmed'in düştüğü bu önemli notu okumamış ya da kasten söz etmemiş görünüyor. Okuyucunun aklında kalan şeyse, Revandüz'de 5000 Kürt'ün Ermeni fedayilerinin öç eylemin kurbanı olduğudur.

Açıkçası şu ki, kimse suçun ağırlığını önemsememeye cesaret edemez ya da sessiz kalmaz. Ancak, araştırmacılar ya da aydınlar hiçbir sağlam kanıt göstermeden 5000 Kürt'ün katli gibi son derece ciddi suçlamalar yaptıklarında, bilerek ya da bilmeyerek halklar arasında kını, nefreti ve güvensizliği körüklemiş oluyorlar. 1916'dan itibaren Rus denetimi altındaki bölgelerde bulunan Ermenilerin öç aldıkları inkar edilemez. Batı Ermenistan'dan pek çok Ermeni fedayisi geldi. "1908 Jön Türk Devrimi" öncesinde hükümet güçlerine ve Hamidiye Alaylarına karşı savaş verdiler. Dolayısıyla, katliamlara katılmış olan hükümet yanlısı Kürt aşiretleri Ermenilerce bilinmektedir. Bu nedenle onlar öçlerini bu Kürtlere yöneltmişlerdi. Güneyde kalan ve Ermeni yerleşim alanlarının dışında olan Revandüz'de, kayda değer bir Ermeni nüfusu yoktu. Kürdistan'ın bu bölgesindeki Kürt aşiretleri, ne Abdülhamit döneminde ne de sonradan, Ermeni katliamlarında rol almamıştı. Kısacası, Ermeni fedayilerinin ora halkı Kürtlere karşı öç eylemlerine girişmiş olmalarına pek ihtimal

verilemez.

Tazminatsız Özür Olur mu?

Naci Kutlay'ın "Kızılbaş"taki makalesi Ermeniler açısından kayda değer niteliktedir, çünkü soykırım sorununun nasıl çözülebileceği konusuna el atıyor: "Ölenlerin geri gelmesi olanaksız. Maddî ve manevî zararları gidermek ve yaraları onarmak imkansız, ama, etkisini bir ölçüde hafifletmek mümkün. Almanya'daki Yahudi soykırımından sonra, sosyal demokrat hükümetin lideri Willy Brand, Yahudilerden özür diledi. Hitler'in yaptığı yanlışın yükünü neden Alman toplumu ve Willy Brand çöksün?"[12] Yani Kutlay soykırım konusunun çözümünü sağ kalanların torunlarından özür dilenmesinde görüyor.

Katledilen Ermenilerin mezarlarından kalkmayacakları açık. Fakat Naci Kutlay maddî ve manevî zararları gidermenin imkansız olduğuna nereden inanıyor? Bunun gerekli ve mümkün olduğunu bizzat Almanya örneği bize gösteriyor: 1951 yılında Konrad Adenauer'in Hıristiyan-Demokrat hükümeti Alman halkının Nazi suçlarından suçlu ve sorumlu olduğunun yanı sıra İsrail ve Yahudi halkına karşı ilkesel bir görevi olduğunu da Bundestag'da onaylamıştı. Alman federal hükümeti ve Yahudi örgütleri temsilcileri 1952 yılında toplu tazminat olarak 3.45 milyar DM'lık bir ödeme öngören bir anlaşma yapmışlardı.

Kutlay, Almanya'nın maddî ve manevî sorumluluklarını yerine getirdiğini görmezlikten gelmekle kalmıyor, Türkiye'nin Alman öncülünü izleyerek tazminat vermesinin neden "imkansız" olduğunu açıklamakta da çaresiz kalıyor. Kürt halkına karşı savaşan askerinin harcamaları hakkında hiçbir sıkıntı duymayan ve kendi halklarını terörize etmek için on binlerce Kürt "köy korucusu" için olağanüstü paralar harcayan Türk hükümetinin kenarda köşede parası yok mu? Kutlay, ya Ermenilerin sözde "haksız tazminat talepleri" konusunda Türk devletiyle dayanışma içinde olmak zorunda hissediyor kendini ya da bundan Kürtlerin de etkilenebileceklerinden korkuyor.

İngilizceden çeviren: Attila Tuygan

[1] Asbarez Online 29.04.1997

[2] Serxwebun, Sayı 2, Şubat 1982, Sayfa 10

[3] Serxwebun, Sayı 4, Nisan 1982, Sayfa 11

[4] PRK/Rizgari (Kürdistan Özgürlük Partisi) Birinci Parti Kongresi Nihai Beyannamesi, 1999

[5] Recep Maraşlı, Ermeni Ulusal Demokratik Hareketi ve 1915 Soykırımı, İstanbul 2008, Peri Yayınları

[6] Taraf, 25.04.2011

[7] Hamidiye Alayları 1890 yılında Ermeni cemaatlerini baskı altında tutmak, ezmek ve gözünü korkutmak üzere doğu ve güneydoğu Anadolu'da Sultan Abdülhamid tarafından bölge Kürtleri arasında oluşturulan askerî birliklerdir. Soykırım sırasında hem Ermenilerin hem de Süryanilerin imhasında çok önemli rol oynamışlardır.

[8] Yeni Özgür Politika, 28.04.2011

[9] Vahakn N. Dadrian, Ermeni Soykırımı Tarihi, İstanbul 2008, Belge Yayınevi

[10] Revandüz, Irak Kürdistan'ı Erbil Yönetimine bağlı Soran'ın bir ilçesidir.

[11] Dr. Kemal Mazhar Ahmed, Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Kürdistan ve Ermeni Soykırımı (Kurdistan during the WW I and the Armenian Genocide), Stockholm 1986 (Türkçe çeviri). K.M. Ahmed, Sovyetler Birliği'nde eğitim görmüş bir tarihçidir.

[12] Kızılbaş, Sayı 3, Nisan 2011